

Onderzoek aan Oeverpieper (*Anthus petrosus*) en Waterpieper (*Anthus spinoletta*) aan de waddenkust van Noord-Groningen 1992-2007

Jan Doevendans, met bijdragen van Kees Roselaar en Henk van der Jeugd

Inleiding en methode

Vanaf 1992 wordt aan de noordkust van Groningen gedurende het winterhalfjaar door Doevendans en Viersma* onderzoek gedaan aan oever- en waterpiepers met behulp van slagnetten. Tussen 1997 en 2001 werd er niet gevangen. Vanaf 2001 gebeurt dit systematisch door (als de weersomstandigheden het toelaten) wekelijks tenminste één dag te vangen. Om de vogels te lokken wordt, elektronisch versterkt, op de netten de zang van oever- en waterpieper weergegeven. Op alle vangdagen liep de vangtijd tenminste vanaf zonsopgang tot 13.00 uur, soms tot (diep) in de namiddag.

Onderscheid oeverpieper / waterpieper

Oeverpiepers zijn in de hand betrekkelijk eenvoudig te onderscheiden van waterpiepers. Oeverpiepers zijn op de rug olijfgroen, hebben een (sterk) gevlekte borst en hebben grijs-witte randen aan de buitenste staartpennen. Waterpiepers hebben een bruinachtige rug, zijn minder gevlekt en hebben witte randen aan de buitenste staartpennen. In het voorjaar kan de borst van waterpiepers zelfs geheel wit zijn met een iets rossige gloed. Waterpiepers hebben vaak ook een meer duidelijke oog- of wenkbrauwstreep. Oever- en waterpiepers zijn (ook in het veld) gemakkelijk van graspiepers te onderscheiden omdat ze duidelijk groter zijn, meer rechtop lopen en bruine tot zwarte poten hebben. Graspiepers zijn kleiner, wiebeliger en hebben roze poten.

Resultaten

Vangdagen en gevangen aantallen worden weergegeven in twee tabellen die als bijlage 1 aan het einde van dit verhaal zijn opgenomen. Ondanks de wekelijkse pogingen werden oever- en waterpiepers vrijwel uitsluitend in en rond de maanden oktober en maart gevangen (zie bijlage 1). De uiterste vangdata zijn 2 november 2005 en 18 februari 2007. Jaarlijks varieerden de aantallen van nul in 2004 tot 19 in 2006. Dit aantal is ongeveer 25% van het totale aantal oever- en waterpiepers dat jaarlijks in Nederland geringd wordt (zie bijlage 1 en het ringverslag elders in dit nummer). In totaal werden t/m 2007 65 oeverpiepers en 12 waterpiepers gevangen. In 2008 werd extra aandacht besteed aan de piepers en werden maar liefst 75 oever- en 40 waterpiepers gevangen. Van de gevangen vogels waren vijf oeverpiepers al eerder ergens langs een zee kust in West-Europa geringd. Drie daarvan in Zweden, 1 in Noorwegen en 1 in Castricum.

Van de overige door ons geringde oeverpiepers ontvingen we 2 terugmeldingen. Eén werd 3 jaar later als skelet in een gebouw nabij de vangplaats teruggevonden, de andere werd begin december, 2 maanden na het ringen, dood teruggevonden aan de Somme in Noord-Frankrijk (tabel 1).

Alle door ons gevangen waterpiepers waren ongeringd. Van een door ons geringde waterpieper is (nog) geen terugmelding ontvangen.

Discussie

Piepers kennen, net als kwikstaarten, veel soorten en ondersoorten. De hier besproken oever- en waterpieper worden volgens de moderne nomenclatuur benoemd als twee aparte soorten: *Anthus petrosus* (oeverpieper / Rock Pipit) en *Anthus spinoletta* (waterpieper/ Water Pipit).

Tabel 1. Ringgegevens en terugmeldingen van aan de Groninger kust gevangen oeverpiepers (*Anthus petrosus*)

Ringnummer	geringd als	ring – of vindplaats	ringdatum	terugmelding	dagen	afstand
<i>Terugmeldingen Groningen, geringd elders:</i>						
SVS AP.26165	nestjong	Halland, Zweden	26-05-1993	17-09-1993	114	539 km
Arnhem F.583865	1kj	Castricum	06-10-1995	05-04-1996	182	179 km
STAV E.524546	Vg	Makkevika, Noorwegen	02-10-2002	05-11-2002	34	1007km
SVS CD.91136	Vg, man	Halland, Zweden	27-09-2006	11-10-2006	14	540 km
SVS CD 44537?		<i>in onderzoek</i>	?	11-10-2006	?	
<i>Terugmeldingen elders, geringd Groningen:</i>						
Arnhem F.294422	1kj man	Eemshaven NL	30-09-1993	02-01-1996	824?	5 km
Arnhem F.675720	1kj man	Somme, Frankrijk	30-09-1995	01-12-1995	62?	507 km

Volgens Dickinson et al. (2003) kent de oeverpieper drie ondersoorten; *petrosus* (Britse eilanden), *kleinschmidti* (Faeröer Eilanden) en *littoralis* (Scandinavië). De waterpieper kent eveneens drie ondersoorten, *spinoletta* (broedt in de bergen van Europa en overwintert in het laagland), *coutellii* (bergen van Turkije, Kaukasus en Iran) en *blakistoni* (bergen van centraal Azië). Daarnaast bestaat er nog de soort *Anthus rubescens* (pacifische waterpieper / Buff-bellied Pipit) met twee ondersoorten, *rubescens* uit Noord Amerika en *japonica* uit oost Azië en Japan.

Op *coutellii* en *blakistoni* na zouden alle ondersoorten in Nederland kunnen voorkomen; *A. rubescens* is nog niet in Nederland vastgesteld, maar *A. r. rubescens* uit Noord Amerika is tegenwoordig met zekere regelmaat in Engeland en IJsland geïdentificeerd, *A. r. japonica* broedt oost van de Yenisey (westelijker dus dan menige bij ons al wel vastgestelde *Phylloscopus*) en trekt regelmatig door in het Midden Oosten, onder andere in Israel, en is al in Italië gevonden. Van *kleinschmidti* is er een vondst in Nederland van een op Fair Isle geringde pul (van den Berg & Bosman 1999), en over *petrosus* meldt Kees Roselaar "we hebben er hier in het museum een paar uit Nederland in de la liggen die mijns inziens niet van Britse vogels zijn te onderscheiden. Deze vogels hebben een kleur als *petrosus* en zijn indertijd ook zo door Voous gedetermineerd. Het huidige CSNA/CDNA heeft dit verder nooit gereviseerd, maar gezien de vondst van Fair Isle ligt het wel in de lijn der verwachtingen dat ook *petrosus* af en toe opduikt. *Petrosus* in het veld onderscheiden lijkt me echter ondoenlijk".

Het op grond van nieuwe inzichten (bijvoorbeeld DNA), herindelen van soorten en/of ondersoorten geeft altijd gedonder. Eerder gepubliceerde boeken en artikelen blijven uiteraard de oude naamgeving hanteren, evenals waarnemers die nog de oude standaardwerken in huis hebben. Op internet werkt dat net zo, alleen krijg je daar, heel snel, de oude én nieuwe naamgeving doodleuk, door elkaar heen, op één scherm. Extra boeiend wordt het als je, lerend met Google, buitenlandse namen gaat invoeren in de zoekmachine. De Engelsen geven als vertaling voor hun "Rockpipit, *Anthus petrosus*" de Dutch name: "oeverpieper/waterpieper". Dat is fout en extra verwarrend. Bij ons is met *Anthus spinoletta petrosus* de "Britse oeverpieper" als ondersoort bedoeld, die door sommigen wel als 'rotspieper' is benoemd (maar zie onder). De Engelsen noemen

de bij ons meest doortrekkende en overwinterende, uit Scandinavië komende, oeverpiepers, *Anthus petrosus littoralis* dan ook "Scandinavian rockpipit".

Figuur 1. Oeverpieper (*VRS Castricum*)

Volgens Henk van der Jeugd is er veel verwarring ontstaan doordat de door het Vogeltrekstation gehanteerde EURING-lijst nog de oude systematiek volgt gebaseerd op de lijst van Voous (1977). Daarop worden de waterpieper, oeverpieper en de pacifische waterpieper als ondersoorten van één soort beschouwd. Op zich is dat geen probleem, want hoewel de latijnse namen in deze lijst niet up to date zijn worden alle bekende taxa wel onderscheiden. De 'Nederlandse' naamgeving van deze taxa zoals deze tot recent door Vogeltrekstation werd gehanteerd was echter wat verwarrend en deels onjuist. Zo werd *A. spinoletta* ook in POOT met *Anthus spinoletta* aangeduid zonder Nederlandse naam (want het is volgens de huidige systematiek geen soort meer), en droegen *A. spinoletta petrosus*, (nu *A. petrosus petrosus*) de naam 'rotspieper' en *A. spinoletta petrosus* (nu *A. petrosus littoralis*) de naam oeverpieper. Conform het laatst verschenen overzicht van in Nederland geringde vogels waarin de oude naamgeving werd gehanteerd zijn er tussen 1911 en 2008 nog nooit 'rotspiepers' in Nederland geringd. (Speek 2009). Wél worden drie vondsten vermeld, wat dus in het buitenland geringde vogels moeten zijn die in Nederland zijn teruggevonden. In het gegeven dat 'rotspiepers' (Britse oeverpiepers), ook in de hand, moeilijk te onderscheiden zijn van 'Scandinavische' oeverpiepers ligt mogelijk het feit verscholen dat, tot nu toe, geen enkele rotspieper in Nederland is geringd. Omdat er tot nu toe wél drie 'rotspiepers' (*Anthus spinoletta petrosus*) teruggevonden zijn in Nederland ligt het voor de hand te veronderstellen

Tabel 2. Naamgeving van oever- en waterpiepers volgens de oude en nieuwe indeling (zie tekst).

Euring Code	EURING naam	Oude Nederlandse naam in POOT	Voorstel nieuwe EURING naam	Nederlandse naam (in GRIEL)
10140	<i>Anthus spinoletta</i>	' <i>Anthus spinoletta</i> '	<i>A. spinoletta</i> / <i>petrosus</i>	waterpieper / oeverpieper
10141	<i>Anthus s. spinoletta</i>	Waterpieper	<i>Anthus spinoletta</i>	waterpieper
10142	<i>Anthus s. petrosus</i>	Rotspieper	<i>Anthus petrosus</i>	oeverpieper
10143	<i>Anthus s. littoralis</i>	Oeverpieper	<i>Anthus p. littoralis</i>	--
10144	<i>Anthus s. rubescens</i>	--	<i>Anthus rubescens</i>	Pacifische waterpieper (niet GRIEL)

dat er wel degelijk ook ongeringde Britse oeverpiepers (*Anthus spinoletta petrosus*) in Nederland komen. Algemeen wordt echter aangenomen dat de meeste oeverpiepers in Nederland tot het Scandinavische ras behoren (*A. p. littoralis*). Kees Roselaar schrijft: "Er is binnen de CDNA ooit een afspraak gemaakt dat ondersoorten geen eigen Nederlandse naam krijgen. Omdat ondersoorten geografische rassen zijn kunnen ze echter een geografische aanduiding krijgen ter onderscheiding: *petrosus* - Britse Oeverpieper, *littoralis* - Scandinavische Oeverpieper, etc. De naam Rotspieper komt in Nederland officieel niet voor." In GRIEL is deze naam dan ook verwijderd, en is de naamgeving aangepast zoals weergegeven in tabel 2. Tegelijkertijd wordt in EURING verband gewerkt aan een complete revisie van de naamlijst, met als doel deze beter aan te laten sluiten op de huidige, algemeen geaccepteerde taxonomie (De Britse BOU lijst wordt daarbij als leidraad gebruikt). De uitdaging ligt er daarbij in de oude codering geen geweld aan te doen (want dat geeft problemen in de databse van de 40 Europese ringcentrales), maar uitsluitend de naamgeving van de codes te wijzigen (en zondig nieuwe codes te maken voor nieuwe taxa). Waterpieper, oeverpieper en pacifische waterpieper worden daarbij tot soorten verheven. De oude *Anthus s. petrosus* wordt nu de soort oeverpieper *A. petrosus* zonder de geografische toevoeging *petrosus*. De oude *Anthus s. littoralis* wordt dan *A. petrosus littoralis* ('Scandinavische oeverpieper') maar deze krijgt geen Nederlandse naam (maar omdat de oude euringcode niet verwijderd kan worden moet deze wel gehandhaafd blijven). De naam 'rotspieper' vervalt.

Conclusies

Doordat de waterpieper in Nederland tot recent op de EURING-lijst als ondersoort *Anthus spinoletta spinoletta* werd benoemd en *Anthus spinoletta littoralis* voor oeverpieper werd gebruikt, terwijl ook de Britse oeverpieper als *Anthus spinoletta petrosus* met de onofficiële naam

'rotspieper' voorkwam, is in het veld veel verwarring ontstaan over de benoeming van respectievelijk de Scandinavische vorm van de oeverpieper *Anthus petrosus littoralis* en de Britse vorm van de oeverpieper *Anthus petrosus petrosus*. Het lijkt er op dat Nederlandse ringers wél de soort *Anthus spinoletta* juist tot waterpieper determineren, maar dat de ondersoorten *Anthus petrosus littoralis* en *Anthus petrosus petrosus* niet van elkaar worden onderscheiden. Dat onderscheid wordt op grond van het kleeft tot nu toe ook onmogelijk geacht (zie o.a. Svensson; 1984). Bij het invoeren van ringgegevens werd men tot recent echter wel gedwongen dit onderscheid te maken vanwege de oude, bovenbeschreven naamgeving (oever- óf rotspieper). Met de naamswijziging in GRIEL wordt dit probleem opgelost, en kan elke oeverpieper, ongeacht ras, worden ingevoerd als *Anthus petrosus*; oeverpieper. De Scandinavische oeverpieper *A. p. littoralis* blijft in de EURING code gehandhaafd, maar heeft geen Nederlandse vertaling en kan in GRIEL niet worden ingevoerd. Mochten er in de loop der tijd betrouwbare veldkenmerken komen waarop het onderscheid tussen de rassen *petrosus* en *littoralis* wel kan worden gemaakt dan zal *littoralis* worden aangeduid als Scandinavische oeverpieper en zal er een nieuwe EURING code komen voor *petrosus*, de Britse oeverpieper. Het ontdekken van die kenmerken vereist noest veldwerk door ringers! Kees Roselaar verzucht dan ook aan het eind van zijn reactie "Er valt dus nog wel wat werk te verzetten in noord-Groningen: wie vangt er nou eens een japonica?!"

Literatuur

- Dickinson, E.C. (editor) 2003. The Howard & Moore Complete Checklist of Birds of the World. 3rd edition. Christopher Helm, London.
- Speek, G. 2009. Ringverslag van het Vogeltrekstation 2008 (nr. 93). Op Het Vinkentouw 116: 8-39.
- Svensson, L. 1992. *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm.

van den Berg, A B & Bosman, C A W 1999. Zeldzame vogels van Nederland – Rare birds of the Netherlands. Avifauna van Nederland 1. GMB Uitgeverij, Haarlem.

Voous, K.H. 1977. *List of Recent Holarctic Bird Species*. British Ornithologists' Union.

* "Rita Viersma is op 25 mei 2011 overleden aan een longinfectie tijdens behandeling van acute leukemie. Dit artikel is aan haar opgedragen."

Jan Doevendans, jandoefgrn@gmail.com

Kees Roselaar, cees.roselaar@ncbnaturalis.nl

Henk van der Jeugd, h.vanderjeugd@nioo.knaw.nl

Bijlage 1. Gevangen aantallen oever- en waterpiepers in de periode 2001-2008 langs de Groninger noordkust. In de kolom 'VT' worden de aantallen zoals die in heel Nederland zijn gevangen en in de database van Vogeltrekstation zijn opgeslagen gegeven.

Oeverpieper

maand	feb			maa			sep		okt			nov		dec		totaal	VT
	2	3	1	2	3	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3		
2001							1	7								8	117
2002											1					1	111
2003				4			3		2							9	57
2004																0	52
2005				1			2	5	7							15	56
2006								1	18							19	36
2007	1						3	1		3		4	1			13	43
2008							11	15	10	13	20	2	3	1		75	110
totaal	1		0	5	0		19	23	42	18	21	6	4	1		140	582

Waterpieper

maand	feb			maa			sep		okt			nov		dec		totaal	VT
	2	3	1	2	3	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3		
2001																0	46
2002																0	61
2003									2							2	37
2004																0	38
2005									2	2						4	22
2006									1							1	5
2007									1	4						5	18
2008									10	23	5	1	1			40	82
totaal	0		0	0	0		0	0	12	31	7	1	1	0		52	309

Ringverslag 2010

Henk van der Jeugd & Woutéra van Andel

In het hier gepresenteerde overzicht zijn alle ring- en terugmeldgegevens verwerkt zoals bekend bij het Vogeltrekstation op 10 november 2011. De gepresenteerde gegevens zijn grotendeels nog niet gechecked op fouten. Dit verslag volgt dezelfde indeling als dat over 2009 (OHV 119). Bij de terugmeldingen wordt nu onderscheid gemaakt tussen terugmeldingen van vogels met een Nederlandse ring in het buitenland, vogels met een buitenlandse ring in Nederland, en vogels met een Nederlandse ring in Nederland.

Een aantal soorten dat in eerdere ringverslagen voorkwam is verdwenen omdat duidelijk is geworden dat de waarnemingen van deze soorten op invoerfouten berustte. Ook was in eerdere verslagen ten onrechte een aantal vogels opgenomen dat met Nederlandse ringen in het buitenland werd geringd. Deze waarnemingen zijn in het huidige verslag niet meegenomen. Het opschonen van het ringverslag en de database is nog niet afgerond. Een aantal soorten staat in dit verslag tussen haakjes omdat de juistheid van deze waarnemingen nog geverifieerd moet worden.

Het aantal geringde vogels in 2010 ligt iets hoger dan 2009. Dit verslag, en ook dat over 2009, is